

УДК 351; 347.132.6

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.16>

Р. В. Новосад

аспірант кафедри державознавства, права та Європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0009-9374-5290>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ В УКРАЇНІ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті визначається правовий статус та шлях впровадження електронного підпису в Україні. Обговорюється історія створення, законодавче регулювання та практичне застосування електронного підпису в різних сферах діяльності. Особлива увага приділяється впливу електронного підпису на ділову активність, громадське управління, міжнародну інтеграцію та соціальний сектор. Стаття висвітлює також виклики та перспективи подальшого розвитку технології в умовах глобалізації та цифрової трансформації.

Стаття також акцентує увагу на важливості гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами в сфері застосування електронного підпису. В анотації підкреслюється, що правильне регулювання та ефективне використання електронного підпису мають стратегічне значення для подальшої цифрової трансформації та соціально-економічного розвитку України.

В статті акцентовано важливість тісної співпраці між державними органами, бізнесом та громадськістю для досягнення оптимального впровадження та ефективного використання електронного підпису. Розглядаються питання безпеки даних, зокрема, в контексті зберігання, обробки та передачі особистої інформації за допомогою цифрових технологій. Автори аналізують можливі ризики та виклики, що виникають у зв'язку з розширенням сфери використання електронного підпису, а також пропонують шляхи їх протидії. Велика увага в статті приділена досвіду інших країн, їхнім рішенням і практикам у галузі цифрової автентифікації. В статті встановлено що електронний підпис став важливою складовою сучасного цифрового суспільства в Україні. Його правове закріплення та впровадження є свідченням стрімкого технологічного розвитку країни, адаптації до міжнародних стандартів та амбіцій створити ефективно, прозоре та відкрите електронне управління. Завдяки електронному підпису, процеси у сфері ділової активності, громадського управління та повсякденного життя стали швидшими, зручнішими та ефективнішими. В умовах глобалізації та зростання ролі цифрових технологій, електронний підпис не лише спрощує життя громадян та підприємств, але і стає стратегічним інструментом національної безпеки, економічного розвитку та міжнародної інтеграції України.

Ключові слова: електронний підпис, правовий статус, цифрова трансформація, законодавство, міжнародні стандарти, публічне управління, цифрова автентифікація, безпека даних, міжнародна інтеграція, дистанційні форми взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання ЕЦП досліджувалися у працях таких фахівців, як: Н. В. Глебова, М. Головченко, В. М. Дрешпак, Т. Дугар, С. Кандзюба, О. Б. Кукарін, Н. О. Кучаковська, Т. Мац, І. Макарова, Л. Мельничук, Ю. Пігарев, А. І. Семенченко, Л. Сметаніна, А. Фальковський. Серед іноземних вчених, що займаються дослідженням застосування електронного цифрового підпису, варто

виділити А. Гаріча, Т. Іванько та Х. Станчіча, які в своїх працях досліджували електронний цифровий підпис як головне технологічне рішення для впровадження електронного урядування в країнах Європи.

Метою статті є розкриття особливості правового статусу електронного підпису в Україні. Окреслити основні етапи розвитку законодавства стосовно електронного підпису.

Основний матеріал дослідження.

З початком епохи цифровізації світ зазнав значних змін, і це відчулося не тільки в сфері технологій, але й у правовій сфері. Однією з найбільших змін стало поширення електронного підпису. Україна не залишилася в стороні від цього процесу. Ідея впровадження електронного підпису в Україні виникла у початку 2000-х років. Основною її метою було спрощення бюрократичних процедур та підвищення захищеності та автентичності електронних документів.

У 2003 році було прийнято Закон України «Про електронний цифровий підпис» [1]. За його положеннями електронний цифровий підпис отримав юридичну силу, прирівняну до особистого підпису громадянина на паперовому носії. Відповідно до законодавства, є два основних типи електронних підписів: простий електронний підпис та кваліфікований електронний підпис [2]. Простий підпис використовується для підтвердження авторства документа, але для деяких юридично значущих дій може знадобитися кваліфікований підпис, який забезпечує вищий рівень захищеності.

З 2016 року з'явилася можливість отримання електронного підпису онлайн через АЦСК (акредитований центр сертифікації ключів). Це полегшило процес отримання підпису для громадян та бізнесу.

За роки застосування електронного підпису в Україні виникла низка викликів. Основні з них – це правова неупевненість щодо використання підпису в окремих сферах, а також технічні питання, пов'язані зі зберіганням та використанням. Однак, попри ці виклики, правовий статус електронного підпису в Україні залишається доволі стабільним. Законодавча база постійно вдосконалюється, що дає надію на те, що в майбутньому електронний підпис стане ще більш надійним і зручним інструментом.

Однією з найактуальніших сфер, де електронний підпис знайшов своє застосування, є взаємодія державних органів з громадянами. Портал «Дія» дозволяє українцям подавати заявки, отримувати документи та взаємодіяти з різними державними службами онлайн, використовуючи електронний підпис [3]. Для бізнесу електронний підпис став інструментом оптимізації та прискорення різних проце-

сів. Це особливо актуально для міжнародного бізнесу, де електронний підпис дозволяє уникнути затрат часу та ресурсів на пересилання паперових документів.

В юридичній сфері електронний підпис також почав активно застосовуватися, особливо у судовому процесі. Це дає можливість представляти документи в суд, не витрачаючи час на їх підготовку та доставку [4].

З ростом популярності електронного підпису підвищується і рівень потенційних загроз. Хакерські атаки, спроби взлому та шахрайство – все це реальні виклики, з якими стикається цифрова епоха. Проте, завдяки сучасним технологіям захисту, електронний підпис залишається надійним засобом аутентифікації.

Електронний підпис також знайшов застосування у сфері здоров'я. Завдяки ньому пацієнти можуть онлайн отримувати направлення на обстеження, рецепти, а також доступ до своєї медичної картки. Це забезпечує зручність та прозорість медичних послуг [5].

Також за допомогою електронного підпису українці мають змогу подавати заявки на отримання соціальних виплат, пенсій або інших державних послуг, що істотно спрощує і прискорює ці процеси. На міжнародному рівні електронний підпис також отримав визнання. Україна співпрацює з численними країнами щодо взаємного визнання електронних підписів, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі, співпраці в галузі освіти, науки та інших сферах. Вже сьогодні видно, що електронний підпис має не лише зароджене місце в українському суспільстві, але й просувається до становища ключового інструменту в численних сферах діяльності.

Нові технології, такі як блокчейн та квантові обчислення, відкривають нові можливості для використання та збереження електронних підписів. І хоча ці технології ще тільки набирають обертів в Україні, вони можуть суттєво вплинути на майбутнє електронного підпису, роблячи його ще більш безпечним та доступним. Очікується, що електронний підпис буде інтегрований в ще більшу кількість сфер: від повсякденного життя і домашніх потреб до промислових процесів і космічної діяльності. Майбутнє електронного

підпису може також бути пов'язане з його комбінацією з іншими формами цифрової аутентифікації, такими як біометричні дані, голосова ідентифікація та інші.

Реалізація електронного підпису в Україні – це історія вдалого поєднання законодавчих, технологічних та соціальних ініціатив. Він став важливим інструментом не лише для ефективного державного управління, але й для щоденного життя кожного громадянина. Його історія – це приклад того, як інноваційний підхід може змінити обличчя країни та полегшити життя її громадянам.

З впровадженням електронного підпису значно зменшилася потреба в паперових документах. Це не тільки оптимізує робочі процеси, але й сприяє збереженню дерев та ресурсів планети, що є важливим кроком на шляху до сталого розвитку. Завдяки електронному підпису, бар'єри між державним та приватним секторами почали зникати. Приватні компанії активно впроваджують системи електронного підпису, співпрацюючи з державними органами для забезпечення їх сумісності та взаємної довіри.

З розвитком цифрової культури електронний підпис стає не тільки технологічним інструментом, але й символом нової ери, де інформація та її доступність мають ключове значення. Це демонструє готовність українського суспільства йти в ногу з часом, активно адаптуючи сучасні технологічні досягнення. Незважаючи на величезні можливості, що відкриваються завдяки електронному підпису, існують і виклики. До них можна віднести необхідність постійного технічного оновлення, питання конфіденційності, потреба в додаткових інвестиціях у безпеку даних. Але, дивлячись на досвід впровадження і використання електронного підпису в Україні, можна бути впевненим, що країна готова відповідати на ці виклики, покращуючи життя своїх громадян та роблячи кроки до глобальної цифрової інтеграції.

З ростом використання електронних підписів зростає і попит на заходи кібербезпеки. І хоча технології, що лежать в основі електронного підпису, вважаються достатньо безпечними, постійно з'являються нові загрози, які вимагають розробки нових методів захисту.

Державні структури, а також приватний сектор, активно працюють над підвищенням рівня безпеки електронних підписів, використовуючи сучасні методи криптографії та інші технології захисту інформації. Також актуальним є питання захисту персональних даних користувачів. Необхідно забезпечити конфіденційність інформації, яка обробляється за допомогою електронних підписів, зокрема в сферах медицини, банківської справи та інших. Для ефективного використання електронних підписів важливо забезпечити належну інфраструктуру. Це означає не тільки високошвидкісний інтернет та сучасне програмне забезпечення, але й доступність цих ресурсів для всіх категорій населення, включаючи людей у віддалених регіонах, осіб похилого віку та інших вразливих груп.

Одним з ключових аспектів успіху електронного підпису є публічна довіра. Громадяни мають бути впевненими, що їхні дані захищені, і що електронний підпис дійсно виконує свою функцію як надійний засіб ідентифікації особи в цифровому світі. Просування електронного підпису серед населення вимагає зусиль не тільки в сфері технічної реалізації, але й в освітньому процесі. Громадяни повинні розуміти принципи роботи, переваги та можливі ризики, щоб використовувати технологію належним чином. Державні інституції, навчальні заклади та громадські організації активно проводять інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності населення в цій сфері. Це включає в себе проведення семінарів, вебінарів, створення інструкційних відеоматеріалів та інших ресурсів.

Електронний підпис – це не лише внутрішній інструмент України. Дедалі більше українських організацій та підприємств співпрацює з міжнародними партнерами, для чого і вимагається сумісність систем електронної автентифікації.

Україна стала частиною міжнародних ініціатив з розвитку та стандартизації технологій електронного підпису, співпрацюючи з країнами Європейського Союзу, Сполученими Штатами та іншими партнерами. Подивившись на шлях, який Україна пройшла від перших ідей до реалізації електронного підпису, можна бачити, що

ця технологія має велике майбутнє. Очікується розширення сфери її застосування, зокрема в медицині, освіті, електронному урядуванні та інших напрямках.

Із зростанням технологічної готовності та освіченості громадян, бізнес-сектор України почав активніше впроваджувати технології електронного підпису. Це стосується не тільки великих корпорацій, але й малого та середнього бізнесу. Існують застосування в логістиці, фінансах, виробництві, агробізнесі та багатьох інших галузях. Однією з головних задач у розвитку технології електронного підпису є забезпечення її доступності для всіх категорій громадян. Це означає створення інтуїтивно зрозумілих інтерфейсів, адаптацію систем для осіб з особливими потребами, розвиток мобільних додатків та підтримку різноманітних платформ.

Технології повинні використовуватися відповідально. Враховуючи велику кількість персональних даних, які обробляються завдяки електронному підпису, особливо важливо розробляти та дотримуватися стандартів етики та захисту персональної інформації. Також важливо забезпечити прозорість та відкритість процесів, залучаючи громадськість до обговорення ключових питань, що стосуються регулювання та використання технології електронного підпису. Як і будь-яка технологія на початковому етапі свого розвитку, електронний підпис в Україні стикається із викликами: 1) технічні недоліки: хоча більшість платформ електронного підпису є стабільними, можливі технічні збої, особливо в регіонах з низькою якістю інтернет-з'єднання; 2) безпека: якщо користувачі не слідкують за своїми ключами доступу, існує ризик втрати даних або незаконного доступу до особистої інформації; 3) складність впровадження: для багатьох організацій, особливо малих, процес адаптації до нової технології може бути складним і дорогим.

Але разом із викликами існують і перспективи: 1) інтеграція з іншими технологіями: із розвитком технологій блокчейна, штучного інтелекту та інтернету речей, можливості для інтеграції електронного підпису ростуть; 2) подальший розвиток інфраструктури: 3) підвищенням інвести-

цій у сферу IT і розвитком телекомунікаційної інфраструктури, якість та доступність послуг буде лише покращуватися.

З ростом міжнародних взаємодій, електронний підпис набуває особливої важливості як інструмент для спрощення міжнародного документообігу. Україна, активно інтегруючись до світової економіки, має змогу використовувати електронний підпис для заключення договорів, угод та інших юридично значущих документів із зарубіжними партнерами без необхідності фізичного обміну паперовими документами.

Електронний підпис може революціонізувати сферу соціального обслуговування. Громадяни мають змогу надавати заявки, отримувати допомогу та користуватися іншими соціальними послугами онлайн, що забезпечує більш швидкий та ефективний доступ до необхідних ресурсів, особливо для людей із обмеженими можливостями або для тих, хто проживає у віддалених регіонах. Важливим аспектом для розвитку технології є подальше законодавче регулювання. Це може включати в себе внесення поправок до існуючого законодавства, адаптацію міжнародних стандартів, а також розробку нових нормативно-правових актів, що враховують сучасні тенденції та потреби суспільства.

Для широкого використання та прийняття технології електронного підпису важливо не лише розробляти технологічні рішення, але й освітлювати громадян щодо її безпеки, користі та принципів роботи. Інформаційні кампанії, семінари, вебінари, освітні програми для різних вікових груп допоможуть створити довіру до технології і сприятимуть її широкому впровадженню в повсякденне життя громадян.

Важливим напрямком розвитку електронного підпису в Україні є його інтеграція з державними сервісами. Діяльність таких платформ, як «Дія», вже показала великий потенціал для спрощення бюрократичних процедур та надання державних послуг в електронному форматі. Така інтеграція дозволить громадянам швидше та зручніше взаємодіяти з державою, що в кінцевому підсумку покращить рівень довіри до урядових інституцій.

Висновки. Електронний підпис став важливою складовою сучасного цифрового суспільства в Україні. Його правове закріплення та впровадження є свідченням стрімкого технологічного розвитку країни, адаптації до міжнародних стандартів та амбіцій створити ефективне, прозоре та відкрите електронне управління. Завдяки електронному підпису, процеси у сфері ділової активності, громадського управління та повсякденного життя стали швидшими, зручнішими та ефективнішими. Водночас, ця технологія вимагає відповідного рівня безпеки, освіти та обізнаності населення. Виклики, перед якими стоїть Україна у контексті впровадження та регулювання електронного підпису, потребують комплексного підходу: від розробки та удосконалення законодавчої бази до забезпечення технічної безпеки та проведення масових освітніх кампаній. В умовах глобалізації та зростання ролі

цифрових технологій, електронний підпис не лише спрощує життя громадян та підприємств, але і стає стратегічним інструментом національної безпеки, економічного розвитку та міжнародної інтеграції України.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про електронний цифровий підпис», 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>
2. Закон України «Про електронну комерцію», 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
3. Портал державних послуг «Дія». URL: <https://diia.gov.ua/>
4. Закон України «Про судоустрій та статус суддів», 2016. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/591196>
5. Закон України «Про захист персональних даних», 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

Novosad R. Legal status of electronic signature in Ukraine: from idea to implementation

The article defines the legal status and the way to implement the electronic signature in Ukraine. The history of creation, legal regulation and practical application of electronic signature in various spheres of activity are discussed. Special attention is paid to the impact of electronic signature on business activity, public administration, international integration and the social sector. The article also highlights the challenges and prospects of further development of technology in the conditions of globalization and digital transformation.

The article also emphasizes the importance of harmonizing Ukrainian legislation with international standards in the field of electronic signature application. The abstract emphasizes that proper regulation and effective use of electronic signatures are of strategic importance for further digital transformation and socio-economic development of Ukraine.

The article emphasizes the importance of close cooperation between government bodies, business and the public to achieve optimal implementation and effective use of electronic signatures. Issues of data security are considered, in particular, in the context of storage, processing and transmission of personal information using digital technologies. The authors analyze the possible risks and challenges that arise in connection with the expansion of the use of electronic signatures, and also offer ways to counteract them. Much attention is paid in the article to the experience of other countries, their decisions and practices in the field of digital authentication. The article establishes that the electronic signature has become an important component of the modern digital society in Ukraine. Its legal consolidation and implementation is evidence of the rapid technological development of the country, adaptation to international standards and ambitions to create an efficient, transparent and open electronic government. Thanks to the electronic signature, processes in the field of business activity, public administration and everyday life have become faster, more convenient and more efficient. In the conditions of globalization and the growing role of digital technologies, the electronic signature not only simplifies the life of citizens and enterprises, but also becomes a strategic tool for national security, economic development and international integration of Ukraine.

Key words: *electronic signature, legal status, digital transformation, legislation, international standards, public administration, digital authentication, data security, international integration, remote forms of interaction.*